

4.Оганезов, И.А. Повышение эффективности производства и переработки льна-долгунца / И.А. Оганезов, А.В. Лукашевич //Формирование организационно-экономических условий эффективного функционирования АПК: сборник научных статей 8-й Международной научно-практической конференции. Минск, 24 - 25 мая 2018 г./редкол.: Г.И.Гануш [и др.].- Минск: БГАТУ, 2018. - С. 267-272.

5.Оганезов, И.А. Повышение эффективности производства и переработки льна в Республике Беларусь/ И.А. Оганезов // Материалы международной научно-практической конференции «Актуальные задачи эффективного использования земли в контексте инновационного развития аграрного сектора в условиях глобального изменения климата». –Душанбе: «ЭР-граф», 2018. - С. 44-48.

УДК 336.02(339.9)

Крекотень Ірина Михайлівна,

*Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
кандидат економічних наук, доцент*

Дахно Олена Миколаївна,

*Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
старший викладач*

РОЗВИТОК МАЙНОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

У світовій практиці оподаткування справляння майнових податків відіграє якщо не визначальну, то одну з головних ролей у формуванні джерел наповнення бюджету.

Місцеві бюджети України, якщо не брати до уваги міжбюджетні трансферти, переважно формуються за рахунок податкових надходжень. Їх частка у 2016 р. становила 86,2% доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів, що на 4,7 в. п. вище минулорічного показника, та на 2,3 в. п. – показника 2010 р. Попри зростання частки податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів), питома вага місцевих бюджетів у податкових надходженнях зведеного бюджету має тенденцію до зменшення з 27,2% у 2010 р. до 23,7% у 2014 р. та до 22,6% у 2016 р. Це означає, що фінансове напруження на рівні територіальних одиниць у рамках децентралізаційних перетворень залишається.

Важливим показником фінансової незалежності територіальних одиниць є питома вага місцевих податків і зборів у податкових надходженнях та в доходах місцевих бюджетів. Він у загальних рисах демонструє обсяг податкових повноважень органів місцевого самоврядування.

Сьогодні до кола платників місцевих податків і зборів залучено абсолютну більшість жителів адміністративно - територіальних одиниць. Цьому сприяє застосування, насамперед, податку на нерухоме майно. Але такий стан був не завжди. Адже оподаткування нерухомості у вітчизняній податковій системі фактично з'явилося тільки у 2012 році, спричинивши на той час незначні зміни в структурі місцевого оподаткування.

Так, упродовж 2011-2014 рр. спостерігалось абсолютне домінування єдиного податку як складової системи місцевого оподаткування в Україні: від найменших 79,4% у 2011 р. до максимальних 92,0% у 2014 р (табл. 1). При цьому фінансова вага єдиного податку тільки зростала. Заміна податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, комплексним податком на майно у 2015 р. докорінно змінила структуру надходжень місцевих податків і зборів.

Надвагоме зростання надходжень від майнового оподаткування у 2015 р. зумовлене розширенням кола його суб'єктів і об'єктів за рахунок комплексності податку на майно, включення до його складу плати за землю й транспортного податку. Тому, якщо в 2012- 2014 рр. місцеві бюджети отримали тільки податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (далі – податок на нерухомість), в обсязі від 0,1 до 44,9 млн. грн., то вже у 2015 р. податок на майно приніс органам місцевого самоврядування 16011,1 млн. грн., а у 2016 р. – 42261,5 млн. грн., що в 2,6 рази більше, ніж у попередньому році.

Таблиця 1

Структура надходжень місцевих податків і зборів в Україні за 2011-2016 рр., %

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Місцеві податки та збори, всього, у т.ч.:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	-	0,0	0,3	5,6	-	-
податок на майно	-	-	-	-	59,2	59,1
єдиний податок	79,4	88,3	90,8	92,0	40,6	40,6
туристичний збір	1,1	0,7	0,6	0,3	0,0	0,1
збір за місця для паркування транспортних засобів	2,3	1,2	0,9	0,8	0,2	0,2
збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності	17,2	9,8	7,4	6,3	-	-

Відповідним чином змінилася й структура надходжень майнового податку. На частку плати за землю у 2015-2016 рр. припало понад 92,0% усіх надходжень податку на майно. Іншими словами, без плати за землю частка майнових податків у місцевих платежах залишилася б на рівні 4,0-4,4%, тобто була б навіть меншою, ніж у 2014 році.

Найбільший вклад у результат оподаткування земельних ділянок – понад 87,0% – щороку вносили юридичні особи, з яких на частку орендарів припадало не менше 57,0%. Ці числа відображають домінуючу сьогодні форму землекористування: не через право власності, а через взяття в оренду земельних ділянок. Такий стан, вважаємо, зумовлений неналежним рівнем розвитку офіційного ринку землі, яка використовується в сільськогосподарському обороті. Тому поліпшенню фіскальної результативності плати за землю надалі може посприяти посилення контролю за обліком договорів оренди землі, виконанням їхніх умов, перегляд останніх через підвищення ставок орендної плати відповідно до Податкового кодексу України.

Загалом же ж набуття платою за землю статусу місцевого податку потребує законодавчої фіксації права органів місцевого самоврядування самостійно визначати повний перелік пільг і розмірів ставок цього платежу.

У структурі надходжень від податку на майно у 2016 р. 1,0% (у 2015 р. – 2,7%) припало на транспортний податок. Загальновідомо, що його попередником був збір за першу реєстрацію транспортного засобу – загальнодержавний податковий платіж.

Запроваджений в Україні податок на майно має досить позитивні аспекти. Завдяки фінансовій децентралізації, спостерігається різкий приріст надходжень до місцевих бюджетів у порівнянні з попередніми роками. Вирішальну роль зіграли саме введення комплексного податку на майно, що докорінно змінив структуру надходжень до місцевих бюджетів, а саме введення транспортного податку та віднесення земельного податку до надходжень місцевих бюджетів.

Слід зазначити, що в умовах децентралізації ефективність використання коштів місцевих бюджетів залежить саме від місцевих органів влади.

Необхідно пам'ятати, що надходження до місцевих бюджетів - джерело розвитку регіонів. А нині саме майнові податки займають значну роль у податкових надходженнях місцевих бюджетів. А за рахунок надходжень грошових коштів органи місцевого самоврядування забезпечують фінансування соціального та економічного розвитку місцевості.

Однак навіть після ряду змін, внесених у механізм функціонування податку на майно, не варто очікувати значного підвищення його фінансової ефективності. Це обумовлено такими ключовими проблемами:

1) Низька фінансова вага. У країнах з розвинутою економікою податок на майно/нерухомість є одним з основних джерел доходів місцевих бюджетів, інструментом ефективного використання майна (регулююча функція) та дієвим елементом реалізації принципу соціальної справедливості. На жаль, чинний в Україні податок на майно не у повному обсязі виконує ці функції. Питома вага майнових податків у податкових надходженнях становить для країн ОЕСР в середньому 5,4-5,6%, тоді як зазначений показник по Україні не перевищує 3,7% [18, с. 96].

2) Низька якість адміністрування. Більшість недоліків адміністрування податку на майно обумовлено певними причинами, зокрема щодо податку на нерухоме майно:

- не враховується територіальне розташування нерухомості;
- прирівняне обкладення нежитлової нерухомості суб'єктів господарювання, використання якої призводить до одержання прибутку, і фізичних осіб, у яких в більшості випадків нежитлова нерухомість використовується на неприбуткові господарські цілі (господарські споруди на дачах і у приватному секторі тощо);
- використовується пільговий підхід до власників кількох об'єктів нерухомості;
- базою для нарахування податку залишається площа об'єкту нерухомого майна, тобто, в механізм розрахунку податку не закладена ринкова вартість нерухомості [13, с. 16-19].

3) Не врегульованим є питання щодо оподаткування нерухомості, розташованої на території АР Крим, Луганської та Донецької області. Більшість осіб, у т.ч. тих, які були змушені стати внутрішніми переселенцями, фактично позбавлені права володіти нерухомістю, а у багатьох вона знищена.

4) Найбільш серйозною проблемою є база для нарахування податку. На жаль, зміни, які вносилися у порядок оподаткування нерухомого майна, залишили цю норму без змін, базою для нарахування податку залишається площа об'єкту нерухомого майна, що ставить у нерівні умови платників податків, які володіють новою нерухомістю, або об'єктами, які розташовані у престижних регіонах.

5) Природні характеристики окремих земельних ділянок суттєво змінилися з часу їх останньої грошової оцінки. Угіддя змінили власника (часто без відома держави) та в окремих випадках – навіть перейшли в інші категорії земель. Тому, нині виникла гостра необхідність уточнення даних щодо оцінки угідь, а також інвентаризації

земельних угідь залежно від їх власників та користувачів в системі земельного кадастру.

Також можна виділити такі проблеми щодо справляння земельного податку: незаконне використання земельних ділянок, а також не за цільовим призначенням (тіньові операції у даному секторі); відсутність достовірної інформації в існуючій базі даних щодо власників та землекористувачів; наявність земельних ділянок, котрі знаходяться у постійному користуванні та власності юридичних осіб, які у зв'язку із видом діяльності не є суб'єктом господарювання, проте використовують не за призначенням частину земельних ділянок, що в свою чергу не звільняє їх від сплати земельного податку; ділянки землі на яких розташовані багатоквартирні будинки практично не зареєстровані; великий масштаб надання пільг з цього податку; недоотримання надходжень від земельного податку через уникнення платником податку необхідної реєстрації та через вартість відповідної процедури; проблема грошової оцінки земельних ділянок та повільний процес інвентаризації.

Підсумовуючи, можна констатувати, що система майнового оподаткування, зокрема кількісний та якісний склад її інструментів у національній податковій системі України, однозначно має численні неврегульовані на нормативно-законодавчому рівні питання. Оцінка ефективності сучасного стану системи оподаткування майна в Україні може бути надана лише через порівняння її з відповідними параметрами таких систем зарубіжних країн, зокрема в ключі загальносистемних та функціонально-елементних тенденцій розвитку майнового оподаткування, а також основних індикаторів динаміки його розвитку.

Література

1. Андрущенко В. Л. Податкові важелі та стимули розвитку господарських систем (теоретичні засади та практика використання): монографія. - Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2011.

2. Бабій К. Основні проблеми та шляхи удосконалення механізму справляння земельного податку / К. Бабій // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті : національна візія та виклики в глобалізації : зб. тез доп. XII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених [м. Тернопіль, 26-27 берез. 2015 р.] / редкол. : Л. П. Амбрик, В. А. Валігура, О. М. Войтенко, С. М. Галещук [та ін.] ; відп. за вип. Т. Я. Маршалок. - Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 122-123.

3. Бак Н.А. Місцеве оподаткування в Україні: стан і перспективи посилення дієвості / Н.А. Бак // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2017. – № 1 (29). – С. 12-25.

4. Волохова І.С. Місцеві податки та збори в доходах місцевих бюджетів України: наслідки проведених реформ /І.С.Волохова// Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – С. 51-54.

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році : Закон України від 24.12.15 р. № 909-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T150909.html.